

IJA # 1728

לקח טוב

Leḳaḥ Ṭov

Nisim, Shelomoh Yitshak

5672 (1911 or 1912)

قطعة شظية مرئية من كتاب مجلد
visible fragment from bookbinding

24 XI 18

1030

London
1030

your faithfulness

I had your letter with
the letter of Ernest Bowen
with my best thanks for
your kind attention.

Ernest R. & Englewood

23
Nov 1918

חיים נר"ו

מלין המפורד
ר' ה' יחזקאל
חסן ולקטו

سليم البلبوس - تبرک

מלך ספרדים נאמן

Salim Belbous

Belbous

88

889977

9

הסכמת הרב ה' יעקב ח"ר יוסף חיים נר"ו

הנה באו אלי אנשים חכמים ונבונים המליץ המפואר
סלים אפי' ילחק נסים' והמורה המהיר ה' יחזקאל
ח' שמואל והראוני את ספרם זה לקח טוב שאספו ולקטו
גם השבילו מדעתם מפרי תבונתם וילא פרה וילץ
לין הסדר הלכון הזה להורות את נערי בני ישראל את הדרך
אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו בכל עת וזמן יען
כי הדור החדש אשר צומנינו כל מגמתם וחשקם אך ללמוד
לשונות העמים וחכמות הגשמיים אי לזאת יאות להודיע
אותם שכל אחד לריך לדעת מה היא חובתו ויעשנה ומה
דת ישראל שואלת ממנו ובוה הספר האור כל דבר לפתוח
שכל הנערים ולהסיר מהם רוח עושים והגם הספר הזה
הוא קלר החכמות האמנם הוא רב האיכות והנה להלל
ולפאר המהצרת הנכבדה הזאת ודבר שפתיים אך למחסור
כי מי פתי אשר לב אשר לא יבין ערכה לאורך הנוף הנערים?
אי לזאת חיובה רמיא על מנהלי בתי הספר בכל עיר ובכל
מדינה לאסוף הספר הזה לבית הספר ולהלקט לילדי בני
ישראל וללמדם ולהורות דרכי החיים שלא יגדלו הנערים
ויהיו ככרד אין הבין וכל מן דין וכל מן דין סמוך הוא
לנא ואין רשות להשיג גבול המחברים הנכבדים הנו' ה'ו'
ולהביאו עוד הפעם לבית הדפוס כי אם ברשות המחברים
הנו' ושארית ישראל לא יעשו עולה ובאתי שה"ה לכבוד
התורה ולכבוד המחברים.

בא סי' לכו לחמו בלחמי ושתו בייין מבכתי לפ"ק
וברב עוז ושלום

האשיר יעקב ח"ר

יוסף חיים

10

דבר א המורה

א מגמת הספר הזה היא לנטוע בלב נערי צתי הספר
הזה לתורתנו הקדושה ולהרגיל אותם לקרא בכתבי
הקודש לכן על המורה להודיע לתלמידיו כי כל מה
שכתוב בכלל הוא מכלל מה שכתוב בתורה או בתלמוד
או בשאר ספרי המוסר ותינו אלה כעפה מן הים לגבי
מה שזכרו רז"ל בספרים :

ב כל ענין וענין יזכר בספר הזה בקצור האפשרי לכן
אט רוב המורה להרחיב ספורו על כל ענין ולדרוש
כפי הצנח תלמידיו הרשות בידו אבל בדרכו זה עליז
להסתכל בשלשה דברים אלו : (א) שלא להאריך
הענין וללאת לענין אחר (ב) שיהיו דבריו פשוטים
ושלא לדבר בדרכ מליצה ודרכי הדגש (ג) בדברים
הנוגעים לעקריו וניסודות תורתנו בפרט ילך כפי
השגת שכל הבערים :

ג בסוף כל ענין זכרנו גם מעשה או משל או איזי ספור
שנוגעים קצת או כלל לאותו ענין והמנטשים או
המשלים או הספורים האלו כתובים או בתורה או
בתלמוד או בשאר ספרי המוסר לכן על המורה
ללמוד (אם לא היה רגיל) וללמד אותם והם הים
המורה מהיר יכול לספר איזי ספור אחר בלבד שיהיה
הספור הים כתוב או בספרי הקודש או בכתבי המוסר
פשוט ומובן ונוגע לענינה דיומא :

ד בסוף כל ענין כתבנו בתורת שיר פסוק מהתנ"ך או
ממלי דרבנן ושיר הזה כולל משמעות הענין בקצור
לכן אם לא אפשר שילמדו הגערים הענין כלו על לב
לריכס ללמוד על לבם במשט השיר הזה :

מפתחות

פרק א

א על התורה
ב דרך ארץ ותקון המדות
ג מדות האדם
ד " "

ה נקיין
ו מאכל
ז משתה
ח להזהר בכבוד חבירו
ט משא ומתן באמונה
י ואהבת לרעך כמוך
יא כבוד אב ואם

יב טוב לב
יג בקור חולים
יד כבוד חכמים וזקנים
טו מציאות ה' ויחודו
טז אהבת ה' ויראתו
יז ללכת בדרכי ה'
יח שלא לחלל את שם ה' ולנהוג בכבוד
יט כספרי הקודש
כ קריאת שמע

פרק ב

א מציאות ה' ויחודו
ב אהבת ה' ויראתו
ג ללכת בדרכי ה'
ד שלא לחלל את שם ה' ולנהוג בכבוד
ה כספרי הקודש
ו קריאת שמע

מפתחות

כ תפלה
 כא ציצית ' והצטינות העם הישראי'
 כב תפלין
 כג תלמוד תורה
 כד ברכה

פרק ג

כה שבת

" "

כו הג המצות
 כז הג השבועות
 כח ימי הצומות
 כט ראש השנה ושופר
 ל יום הכפורים
 לא הג הסוכות ולולב
 לב הנוכה
 לג פורים

פרק ד

לד שבועת שוא
 לה לא תגנוב
 לו גניבה בערמה וגזל
 לז דברים שבכלל גזל
 לח מדה ומשקל

מפתחות

מל לא תתאוה ולא תהמוד
 מ שכר שכיר ' לא תחסום
 מא השבת אמידה
 מב רכילות ולשון הרע
 מג אונאה
 מד מלך ונשיא
 מה חוקי המלכות

פרק ה

מו צדקה
 מז "
 מה להלות לעני
 מט לתמוך ביד יתומים ואלמנות
 נ עווב תעווב עמו
 נא להוכיח את הכירו בפניו
 נב לא תקום ולא תטור

פרק ו

נג מאכלות אסורות
 נד סימני חיה ועוף
 ה " " " ודגים
 נו גדולים מעשי ה'
 נז מילה
 נח להתרחק מהספנה

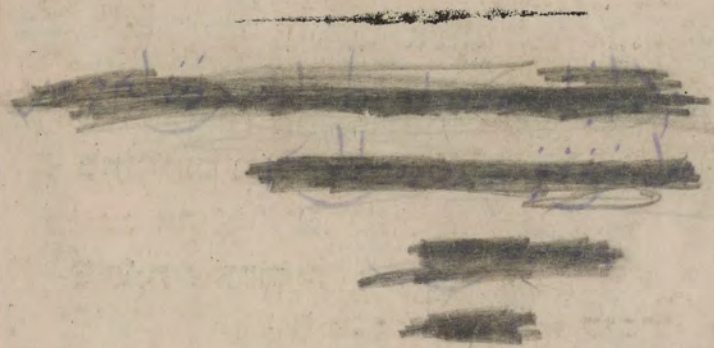
מפתחות

פרק ז

ט	לא תרצח
ס	דין אמת
סא	שלא לקחת שוחד
סב	עדות

פרק ח

סג	עבור החדש
סד	מקדש
סה	סנהדרין

הקדמה

באחת משפחות ישראל אשר יצאו בראש
 גולים מירושלים שם האב פניו א בני ביתו
 בעמדם להנפש מעט מעמל דרכם וידרוש
 מאתם להגיד לו אחד אחד מה הצילו משוד
 האויב ומה המליטו להם בצאתם מארץ
 מולדתם רנוע א ארץ נוד ?
 " כד ושש ומצע לבן "

גם נזם זהב מעשה חושב
 ענתה האם עקרת הבית מלפנים אבל האב
 לא שמח על פליטת מהמדיה ויאנה בלבמר
 ויצו להשליך את הבד והמצע אל המוקד
 ואת עדי זהבה במצולות נהר פרת ויפן
 א בתו וישאנה מה הצילה היא מהר ציון
 בעזכם את עיר הקודש ?
 " שושנה פורחת בין גלים נצים "

אותה לקחתי עמדי לזכרון
 ענתה הבת האהובה הוי כי פרחך יוכלו על
 אדמת נכר מבלי משים קרא האב ויבך מר

אז פנה אל בנו וישאלהו : מה הציל הוא מיד
להבה ? באכול האש את ביתם מסביב ?
" מגל ומעדר לקהתי אתי

המגל להרב : והמעדר לקבר "
גם הכרוז יהיה לאפס כי תאכלהו החלודה
והיה למסוס נוסס " ענה איש השיבה ואמר
לו " אך שוא והבל הצלתם : ופלישתכם אל
תהיה לשארית " אחרי כן הוציא מחיקו את
ספר התורה ויקרא לאמר :
הביטו אלי בני :

הנה דבר אלהים חיים :
אותו נשאתי בחיקי בצאתי בגולה :

קחותו והיה לכם למשמרת עולם "
(כל זה נעתק מספר תולדות ספרות ישראל)
על הקורא המבין לדעת כמה יקר ערך
החזיון הזה : בדברים קצרים מודיע אותנו את
רוח האיש הישראי אשר יצא לגוד בגולה :
בשכל הרוץ הוא חוקר את ערך ספר התורה :
ספר הספרים אשר שם העם העברי כחותם

על לבו : באר מים חיים אשר ממנו ישקו כל
העדרים : ובלב מלא מאהבת הדת והלאום
הוא רוגש את גודל האמונה והתורה בישראל
אשר עמדה לנו לפלישת שארית בין העמים :
ואחרי הדברים האלה : מן המותר הוא
להאריך בענין צורך הנוך הנערים בכית
הספר על ברכי התורה : ולהודיע אותם
יסודי הדת במסלול ישר ובסדר נאה בדרך
הרגיל שאר ההכמות המלומדות בכתי הספר
להיות נטועים במסמרות בלב הנערים : כי
בהשקפתינו על סדר לימוד התורה וביחוד
בעירנו זאת בגדאד : מתעוררות בנו השאלות
הבאות זאת אחר זאת : והם :

א מי הם הילדים אשר נטו אל אהל יעקב
לשבור הון לרוחם : ללמוד הקי האדם בדרכי
ה' : האם לא אחד מני אף הם ?

ב אם נתעורר לב התלמידים בכתי הספר
לרכוש להם עושר תושיה : האם עדיהם
לנסוע לים הגדול : ולצלוג במים אדירים :

לקרוא ולדרוש באפי ספרים * האם יודעים
 לאיזה צד פונים ומה עליהם לרכוש *
 ג יש מי שאומר * כי הנערים קודאים בבתי
 הספר תניך וחק לישראל ודקדוק * לא אנהמ
 מן המכתישים בזה * אבל מי הוא התלמיד
 שהבין בטוב ואפילו בקיצור מה הם המצות
 והדעות אשר יעשה אותם הישראי וחי בהם *
 ד ויש מי שאומר כי הילד בבית הספר הנת
 הוא קורא ספרי מוסר השכל ובהם לומד
 דרכי ה' בלשון עברי או בשאר הלשונות *
 אם גם צדקו דברי האומר הזה * האם לא
 יהיה הלמוד הזה פכתוב על נייר מחוק וכצל
 ענבר אחרי אשר לא למד אותם הילד מנעוריו
 בלשון עמו * האם לא יהיה זה כצמא ששותה
 מים שאולים * האם לא טוב לשאוב מים
 ממעיניו *

לכן ההשקפות האלו עוררו אותנו לפתוח
 פתח של מחט באולם הגדול הזה * ואספנו
 הספר הזה וקרינו אותו לקח טוב על שמ

הפסוק כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל
 תעזובו * והוא קצר הכמות ורב האיכות *
 וגם כי ידענו כי ארוכה מארץ מדה ורחבה
 מני ים נסינו הפעם לסדר על דרך הספרים
 של בתי הספר * בלשון קצר וכללי המצות
 הנהוגות אשר הייב כל איש ישראלי לנהוג
 בהם ולעשותם בכל זמן ובכל מקום * כדי
 שיהיו שגורים בפי הנערים * ודלי מים הקטן
 הזה שאבנו אותו מבאר משה * (הוא ספר יד

החוקה להנשר הגדול הרמ"בם ז"ל)

ובכל מה שיש ביד הקורא להטיב ולהגדיל
 ולתקן בסדר הספר הזה הוא שכר פעלתנו
 זאת כי שכר מצוה מצוה ובעבור זכיותו
 של ספר הנסיון הזה לא נאמר כי אם עלינו
 לחלות ועל הקורא למהול *

משניה בבית הספר	מורה ראשי לעברי
(תעאון) בכגדאד	בכתי הספר של
סלים	הכ"יה בכגדאד יחוקא
יצחק נסים	ח"ר שמוא

פרק א על התורה

א מיום שנתקבלה התורה הקדושה על הר
סיני היא אות האמת ודגל השלום
לבני אדם לדורי דורות סרו עבי החשך
וענני הבהלות הלכו למו ונוגה דעה והשכל
הוא אור דעת ה' הופיע על פני תבל ודע
תלמיד נעים כי התורה כוללת מצות וחקים
ומשפטים אשר בהם בא ישראל בכרית
המצות הם כמו שבת ימים טובים צדקה
וכו' החקים הם מצות אשר לאל יתברך
סודם כמו פרה אדומה כלאים שלוח
הקן וכו' והמשפטים הם הדינים שבין
אדם לחבירו כמו דיני נזקין ושכועות
ומנינים בכלל תרי"ג והם רמ"ח מצות עשה
וסימנים מנין איברי האדם ושם"ה לא תעשה
וסימנים מנין ימי שנות החמה ונחלקין בכללן
לשני מינים והם מצות שבין אדם למקום
כמו תפלה מילה ציצית וכו' ומצות
שבין אדם לחבירו כמו לא תגנוב לא תחמוד
כבוד אב ואם וכו' ויש מהם שהיו נוהגים
בזמן שישראל היו שרוים על אדמתם כמו
יובל שמטה דיני עבדים וקרקעות וכו'

זכור

14

המשנה והתלמוד המה ביאור מצות ה' בכל
 ענייניהם ופרטיהם : והם ששה סדרים :
 זכעים : מועד : נשים : נזיקין : קדשים :
 שבתות : וסומנם ומין נקט :
 מה יפים גדולת הגן הפלילי הזה ^{התלמוד} :
 וכמה נחמה תאורו וטעמו : בני מלכך
 ההלכות והדעים והדעות המפרשים מצות
 ה' הוא צומח פרי דעת מינים ממינים שונים :
 הואכולל הכרי אנדות שזכרו רז"ל או בדרך
 מוסר ומליצה : או בדרך רמז וסוד : דברים
 שראוים לקנות להם מקום בעמקי הלב :
 וזכור גם כן עניינים של חכמת הרפואה
 וחכמת הטבע והחשבון ושאר עניינים
 הנוגעים לחכמת מצוקי תכל (גוגרפיה)
 וחכמת השיעורים (הנדסה) ודברי הימים
 (תאריך) וכו' וכו' וכל או העניינים לא זכרו
 אותם רז"ל בדרך קבע לא אנכ ביאורם על
 מצות ה' אשר היתה מגמת נפשם : ומעט
 מהרבה המצות ההם הצגנו לפניך כקוצר
 אמיץ למען תהיה רגיל ללכת בנתיב התוים :
 כמו שאמר הוד נר לרגלי דברך ואור
 לנתיבותי :

ב דרך ארץ ותקון המדות

צריך האדם להיות נמשך בדעותיו אחר
 עיו וחבריו : ונוהג כמנהג אנשי עירו : והוא
 שיהיו נוהגים בדרך ישרה ובמסלת הנמוס :
 אם היו רעים וחטאים אל יתערב עמהם :
 לפיכך אמרו לעולם ידבק אדם בטובים :
 ועות הרבה יש לבני אדם זה הפך מזה : כמו
 זמה וכעס ודעת מיושבת : גובה לב ושפלות
 זח : נפש רחבה ועין טובה : רוד לב ואומץ לב
 בו דרך הישרה היא מדת הכינונית הרחוקה
 ושתי הקצוות : לא יהא אדם נח לכעוס : ולא
 מת שאינו מרגיש : אבל גובה הלב יתרחק
 מנו האדם עד קצה האחרון ואמר רז"ל מאד
 אד הוי שפל רוה : וכיצד ירגיך אדם עצמו
 דעות הטובות : יעשה וישנה וישלש ויחזור
 הן עד שהרגל נששה טבע שני : ומדת
 כעס היא המדה המכוערת ביותר : והכעסן
 ל ימיו חי בצער ודעתו מכולכלת עליו :
 נאבות אמרו יהי אדם קשה לכעוס ונה לרצות
 גם היה להפך חיינו אינם היים : ולצורך שעה
 ראה אדם עצמו כלאו הוא כועס ולבו אינו כן
 ה כדי לייטר את בנו ותלמידו ובני ביתו :

המורה יספר לתלמידים ספור
על מדות הלל הזקן *
בשלושה דברים אדם ניכר * בכיסו
בכוסו ובכעסו *

ג מדות האדם

מדות האדם נכרים במעשיו * במאכל שתקון הבית ותקון המלבוש מביאים את
במשתהו * בדבורו * בהלוכו * במלבושו והאדם לנחת רוח ולשכלול רעיונו *
במשאו * ובמתנו * ובכלכל דבריו * המעש שתקון המלבוש : הוא שיהיו מלבושיו נקיים *
הם שמודיעים את האדם להכירו * אם חס * ולא במשמע כי יהיו מפוארים כגדו משי
ואם סכל הוא * אם טוב ואם רע * ולא בדבר זרקמה * אלא בלבד שיהיו נקיים נאים אף כי
החלקלקות האדם ניכר * ויש בני אדם כגדי צמר גפן * ואמרו חכמים כבוד אדם
שמדברים הרבה ואפלו מעט אינם עושים מלבושו * וכל מה שיהיה אדם חס על כבודו
והצפועים מדברים טוב ועושים רע * בדבורהיה נזהר בתקון מלבושו *
כיצד * לא יהא אדם צועק וצוח בשעת דבור
ולא יגביה קולו יותר מדאי * אא יהיה דבור
בנחת * (והוא שלא ילך עד קץ האהרון ומד
כגסי הרוח) ולא יכנס לדברי הכירו *
דבריו נשמעים בין הבריות אומר * ואם ק
שותק * כשמדברים עמו משיב על הראש
ראשון ועל אחרון אחרון * וא יהיה דברן

נצרך אלא למים אחד היסודות שברא הה'
בכאד מאד על פני הארץ * וגדול כי מתקן
הגוף הוא * ואמרו חכמים זוהמה מביאה לידי
שעמום * והנקיות מביאה לידי זריוות *
והזוהמה מוציאה את האדם מן העולם * כי
חברת בני אדם מואסים באדם מטונף * ועל
האדם להתנהג גם כן בנקיון בביתו ובמלבושיו.

מדות האדם נכרים במעשיו * במאכל שתקון הבית ותקון המלבוש מביאים את
במשתהו * בדבורו * בהלוכו * במלבושו והאדם לנחת רוח ולשכלול רעיונו *
במשאו * ובמתנו * ובכלכל דבריו * המעש שתקון המלבוש : הוא שיהיו מלבושיו נקיים *
הם שמודיעים את האדם להכירו * אם חס * ולא במשמע כי יהיו מפוארים כגדו משי
ואם סכל הוא * אם טוב ואם רע * ולא בדבר זרקמה * אלא בלבד שיהיו נקיים נאים אף כי
החלקלקות האדם ניכר * ויש בני אדם כגדי צמר גפן * ואמרו חכמים כבוד אדם
שמדברים הרבה ואפלו מעט אינם עושים מלבושו * וכל מה שיהיה אדם חס על כבודו
והצפועים מדברים טוב ועושים רע * בדבורהיה נזהר בתקון מלבושו *

המורה יספר לתלמידים על הלל
הזקן שהיה נזהר בנקיון *

מוכר אדם קורות ביתו ויקח
מנעלים לרגליו *

אכילה

ו יהיה אדם בעל נפש רחבה וגרמון שאין
הגוף נכרא לאוכל ' אא האוכל וברא
לגוף ' ומי שמקדש כריסו לאוכל ' והיתה
בטנו אמנתו הוא מביא דאנה לגופו ' שרוב
ההולאים באים מאכילה גסה ' רפיכך ישים
האדם על לבו שיאכל וישתה כדי להכרות
גופו ואיבריו ' ולא למלא תאותו בלבד ' וכל
מה שיפתח אדם כריסו ' כריסו נפתחת לו
ביותר .
וטוב שכרופאים הוא סדר המאכל ותקון עתיו
וכמו שצריך האדם שלא יקנה אדון לעצמו
בכריסו ' כך מצוה שקא לחבול בנפשו לרעיב
גופו ולהתנהג בכבודות בעת מאכלו ' שזה
גם כן מביא האדם לידי הולי ' אא יהיה נזהר
שאוכר לשובע נפשו על הסדר בעתו ' וכן
והמאכלים צריכים להיות מועילים לגוף ' אשי
ומעט מן הראוי ' ולא מתוקים לחיך בלבד
וכשאדם אוכל ' אוכל בכיתו על שלחנו
ובדרך כבוד ולא בדרך זולל וסובא ' ואין לך
דבר שמשנה האדם מן הבהמה כמו הפה
והנערים צריכים להזהר מלאכול פירות

וירקות וכיוצא בהם שלא נתבשלו *

המורה יספר לתלמידים פרשת
זולל וסובא *

צדיק אוכל לשובע נפשו
ובטן רשעים תחסר *

שתיה

השתיה כדת היא שישתה האדם יין או שכר
או שאר מיני משקים המשכרים לעת הצורך
בדרך רפואה ' או שיהיה לו מנהג לשתות
במדה ובמשקל ' וכל הממעיט הרי זה משובח
שאין שמחה מן השכרות ' ולא דאנה מן
הניירות ' אבל מי שהיתה השתיה אומנותו
של צהרים אזור מתניו ' ושכר של נשף אזור
או לוי לו ואוי לנפשו ' אוי לבני ביתו
תושש במהרה ' וכל ימיו לילות
אשי ביתו ' ועל זה אמר שלמה למי
למי מדנים למי שיח למי פצעים
למי הכלילות עינים *
המורה יספר לתלמידים על הנייר .

א תראה יין כי יתאדם וכו' כי
אחריתו כנחש וכו' * יעקב

והנהיג

ח להזהר בכבוד חבירו

לעולם יזהר אדם בכבוד חבירו וכל שכ
בכבוד מי שגדול ממנו * ובני אדם
שהתחנכו על דרכי המוסר נוהרים כיותר
בכבוד הבריות * כיצד אדם חורק כבוד
לחבירו * היה חבירו מדבר בחברת בני אדם
לא יפסיק את דבירו בלא רשותו * חש שציער
בשגנה ברברים או באיזה דרך * מבקש ממנו
מחילה * כללו של דבר ידע האדם כי חביר
נכרא כדמותו ולו חלק בחברת האנושית
כמותו *

אל יאמר אדם הואיל ועבדי זה תלמידו זה
אנה עמו בבזיון * ובאבות אמרו יהי כבוד
תלמידך הביב עליך בשלך * וכבוד חבירך
כמורא רבך * וכן אמרו רז"ל איזהו מכבד *
המכבד את הבריות * ואמרו לעולם יהיו בני
אדם בעיניך כלסטים ומכבדם כרבן גמליא *
כלומר מצד אחר אתה נוזר מהם במשא ומתן
כמו שהם לסטים * אבל מצד השני הזהר שלא

תולול בכבודם * וכמו שזהר האדם בכבוד
חבירו כך יתנהג עם בני ביתו * כמו שאמרו
יהא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו
(אוקירו לנשיכוכי כי היכי תתעתרו) * וכשם
שאדם מצווה על כבוד חבירו כך מצווה שלא
יהי דורש כבוד לעצמו * וכבוד הנדרש אינו
לא כזיון לאדם * ואמרו רז"ל הקנאה והתאוה
והכבוד מוציאים את האדם מן העולם * וכן
אמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות *

המורה יספר לתלמידים ספור
דוד ושאל במערה *

כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו *

ט משא ומתן באמונה

משאו ומתנו של אדם צריך להיות באמת
ובאמונה * ואמר על לאו לאו ועל הן הן *
מדקדק על עצמו בחשבון ונותן דמי
המקח לאלתר * ורואה את הוכו כעול על
צוארו *

הדבור הוא עמוד העולם * ומי שעומד בדבורו
מרויח בעסקיו וקונה לו שם טוב * ושם

הטוב הוא קרן קיימת לעולם *
 ואסור לגנוב דעת הבריות * גניבת דעת כיצד *
 א יפציר בהכירו שיאכל אצלו והוא יודע
 שאינו אוכל * מרבה לו בתקרובת וידע שאינו
 מקבל * וכיוצא בזה *

המורה יספר לתלמידים ספור
 שמוא הנאמן הערבי *

א תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך *

ואהבת לרעך כמוך

לאהוב את חבירו. שנאמר ואהבת לרעך כמוך
 והוא שיהוס אדם על נפש וממון וכבוד
 חבירו כאשר הוא חס על ממונו ונפשו וכבודו
 וזהו כלל גדול בתורה * ויסוד כל המצות
 שבין אדם לחבירו *
 מעשה בנכרי אחד שהלך אצל הלל הזקן *
 (והוא הלל שעלה מבבל והחזיר התורה
 על מכונה) ושאל ממנו לגיירו וללמדו תורה
 על רגל אחת * אמר לו (מן דלך סני לחברך
 לא תעביר) * וברגע אחת נתגייר הנכרי *
 וכל השונא את חבירו אפילו בלבו על חנם

עובר על לא תשנא את אחיך בלבבך *
 ושנאת חנם מביאה לידי חרבן גדול *
 ואין חברת האנושית מתיישבת בהשקט ורוחה
 כי אם באהבת ובעורת בני אדם זה את זה *
 שיהיה הגדול עוזר לחקטן * והעשיר לחעני *
 והחכם לחכסיל * כי יד יוצר אחד עשתה
 אותנו ואב אחד לכלנו *

המורה יספר לתלמידים מעשה
 קמצה ובר קמצה *

כל ישראל ערבים זה בזה *

יא כבוד אב ואם

מצות כבוד אב ואם ומוראם היא מעשרת
 הדברות * כתיב כבד את אביך ואת אמך
 וכתוב כבד את ה' מהונך * וכן כתוב איש אמו
 ואביו תיראו * וכתוב אוז ה' אהיך תירא *
 למדנו מזה שהשואה הכתוב כבוד ומורא אב
 ואם לכבוד ומורא ה' * איזהו מורא * לא
 עומד אדם במקום אביו ולא יושב במקומו *
 ולא סותר את דבריו * ולא יקראו בשמו לא
 בחייו ולא במותו * איזהו כבוד * מאכיל

ומשקה ומלביש ומכסה משל אביו * ואם אין
ממון לאב ויש ממון לבן כופין את הבן וזן
אביו ואמו כפי מה שהוא יכול * ומוציא
ומכניס ומשמש בשאר הדברים כדרך
המשמשים * ועומד מפניו כדרך שהוא עומד
לפני רבו *

עד היכן הוא כבוד ואם * אפילו נטלו כיס
של זהובים שלו והשליכוהו לפניו בים
לא יכלימם * ולא יכעוס כנגדם * אלא יקבל
וישתוק * ועד היכן הוא מוראם * אפילו היה
לובש בגדים המודות ויושב בראש הקהל
ובאו אביו ואמו והכלימוהו הוא לא יכלימם *
אלא שותק וירא ויפחד מן הה' שצוה בכך *
ואף על פי שנצטוו הבנים בכבוד אב ואם
אסור להאדם להכביד עולו על בנו ולדקדק
בכבודו עליהם * שלא יביאם לידי מכשול או
ימחול ויתעלם * שהאב שמחל על כבודו
כבודו מחול *

מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה לא
ישמע לו * שנאמר איש אמו ואביו תיראו
ואת שבתותי תשמורו * כלומר מצד האחד
אתם תכבדו ותיראו אביכם ואמכם * אבל
מצד השני אתם מצווים לשמור מצותי *

חייב אדם לכבד את אשת אביו כל זמן שאביו
קיים * וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו
קיימת * ומדברי חכמים להזהר אדם בפבור
אחיו הגדול ככבוד אביו *

המורה יספר לתלמידים ספור העקידה

כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך *

יב טוב לב

שאל רבי יוחנן בן זכאי מהמשה תלמידיו
איזוהו דרך ישרה שידבק בה האדם *
אחד אמר עין טובה * ואחד אמר חבר טוב
וכו' * ורבי לעזר אמר לב טוב * והשיב להם
רואה אני את דבריו מדבריכם שבכלל דבריו
דבריכם * ובמיעוט דברים הודיע הרב
לתלמידיו את ערך הלב הטוב שהוא מעיין
כל מדות התמורות * ולב הטוב הוא מתנה
גדולה להאדם מן הא' * כי בעל לב הטוב
אוהב את חבריו * רודף אחר השלום * אוהב
את האמת * מתאזהר לגמול הסד לחבירו *
ומה הוא גמול החסד * הוא לעשות הסד לא
בשכיל הנאה וקבלת שכר אלא כדי לעשות

רצון הא בלבד * (רעשות הסד כשכיל שהוא
חסד) *

טוב לב אם היה עשיר לכו אינו גם כן * ואם
היה עני אינו דוחק את השעה * ואם היה
חכם ידע שאין חכמתו אלא כטפה מז הים
לפני מי שהעמיד ארץ על בלימה * ואמרו
הז"ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח
המקום נוחה הימנו *

המורה יספר לתלמידים ספור עובדיה
והנביאים כמערות *

דברים היוצאים מן הרב נכנסים ללב

בקור חולים

יג

מצוה לבקר החולים * ואפילו הגדול יבקר
הקטן ממנו החולה * היו החולים עניים
יבקר אותם בדרך גמילות חסדים * כיצד היו
לו סמים לרפואה יתן להם חנם היה יודע
רופא מובהק מודיע אותול להם * היו החולים
מתאשים בצערם מספר על לבם *
ואין לך גמול חסד כמי שיתמוך ביד החולים
העניים כי בעניותם ובמכאובם הם דלים

בעולם * ועליהם אמר דוד ע"ה אשרי משכיל
א דל כיום רעה ימלטהו ה' *

המורה יספר לתלמידים ספור על החכמים
בישראל שהיו תומכים במצוה זאת *
כל המקיים נפש אחת מישראל כאן
קיים עולם מלא *

יד כבוד חכמים וזקנים

מצוה לכבד הזקנים והחכמים שאמר מפני
שיבה תקום * מי שהוא זקן מופלג כזקנה
ואף על פי שאינו חכם עומדין לפניו ואפילו
חכם שהוא ילד עומד בפני זקן המופלג
שנאמר מפני שיבה וכל שיבה במשמע *
ובל תלמיד חכם מצוה להדרו ואף על פי
שאינו הבן * והדרו החי הוא הדור התורה *
כבוד הזקנים הוא גם כן מן דרכי הנמוס
והמוסר הפשוטים בין כל העמים בעלי דעה *
ובני עיר אספרתה ביוון בימי קדם כבר
נתפרסמו בדרך הטוב הזה במאד מאד *

המורה יספר לתלמידים ספור רחבעם
ועצתו בקטנים *

אם יאמרו לך הילדים בנה והזקנים כתור
שמע לזקנים * שבנין ילדים סתירה
וסתירת זקנים בנין *

פרק ב

טו מציאות הה' ויחודו

מצוה ראשונה בתורה לקיים מצות עשה
והוא לידע שיש אלוה אחד בעולם
שנאמר אנכי ה' אהיך וכו' *
ה' אהינו הוא בורא העולם וכל מה שיש בו
והוא יחיד וממציא כל נמצא ומצוה זאת
היא עיקר הגדול שבתורה שהכל תלוי בו *
והיא מצוה ראשונה מעשרת הדברות הרבה
כתובים יש בתורה שמוזכרים אותנו על יהוד
הה' ומכללם הפסוק בפשט האזינו * רא
עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי *

המורה יספר לתלמידים ספור אייהו
התשבי עם נביאי דבעל *

שמע לי יעקב וישראל מקוראי אני
הוא אני ראשון אף אני אחרון *

טז אהבת הה' ויראתו

לאהוב את הה' שנאמר ואהבת את ה' אהיך
וזכן כתוב זאת ה' אהיך תירא * הא הנכבד
והנורא מצוה לאהבו ולירא ממנו בכל לב.
באיזה דרך היא האהבה והיראה * בשעה
שיתבונן האדם במעשה הבורא הנפלאים
ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ
מיד הוא אוהב אותו ומשבחו * כמו שאמר
דוד ע"ה צמאה נפשי לאלהים לא ה' *

וזכן כשמהשב בדברים האלו עצמם מיד הוא
ירא ונרתע לאחריו וידע שהוא כריח קטנה
שפלה עומדת בדעת קלה לפני תמים דעות
כמו שאמר דוד ע"ה כי אראה שמיך מעשה
אצבעותיך וכו' מה אנוש כי תזכרנו וכו' *

וזכן כתוב בתורה ועתה ישראל מה ה' אהיך
שוא מעמך כי אם ליראה את ה' אהיך

וללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו *
ואמרו חכמי המוסר צריך אדם לירא ממ
שאינו ירא מן הה' *

המורה יספר לתלמידים ספור חנניה מישא
ועזריה עם נבוכדנצר *
ראשית חכמה יראת ה' *

יז ללכת בדרכי הה'

להדמות בדרכי הה' שנאמר והלכת בדרכי
וכו' היאך הולך אדם בדרכי הה' שלא לחלל את שם הה' שנאמר ולא תחללו
ידמה האדם לאל בדרכיו : רוצו את שם קדשו ויש בני אדם מקוצרי הדעת
לאמר כמו שהוא רחמן יהיה רחמן ארץ חסרי לב שמוכירים את שם הה' בכל עת
אפים יהיה ארך אפים וכו' וככל עסקי כל זמן על איזו דבר ומבטנם אותו על הנם *
ובכל מעשיו יזכור הא' יתברך כמה שאמונתו בזה הוא עובר על לאו * וכן אסור
הכתוב בכל דרכיך דעהו והוא ישר ארחותיך לנהוג בולזול בספרי הקודש * ספרנו הקודש
וכן אמרו החכמים יהיו כל מעשיך לשמה נחלקים לשנים (א) תורה שבכתב (ב)
שמים * ולא ישכח רגע אחת כי הה' יתברך תורה שבעל פה * תורה שבכתב היא כיד
הוא משניה כמו שאמר הנביא ירמיה גדוספרים ובכלל תניך * התורה היא החומש
העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות עשנתנה לנו מן הה' על ידי משה רבינו * הנביאים
כל דרכי בני אדם לתת לאיש בדרכיו וכפיהם ספר יוחשע ושופטים ושמואל ומלכים
מעלליו *

ומי שישכח את הה' לכו גם בו וראוי לקרא
אותו שומה רשע וגם רוח * וכן אמר
קבתוב ורם לבבך ושכחת את ה' אהיך *

המורה יספר לתלמידים ספור יחוקיה
המלך בחליו *

בטח א' הה' בכל לבך וא' בינתך א' תשען *

יח שלא לחלל את שם הה' ולנהוג

בכבוד בספרי הקודש

שלא לחלל את שם הה' שנאמר ולא תחללו
את שם קדשו ויש בני אדם מקוצרי הדעת
שמוכירים את שם הה' בכל עת
אפים יהיה ארך אפים וכו' וככל עסקי כל זמן על איזו דבר ומבטנם אותו על הנם *
ובכל מעשיו יזכור הא' יתברך כמה שאמונתו בזה הוא עובר על לאו * וכן אסור
הכתוב בכל דרכיך דעהו והוא ישר ארחותיך לנהוג בולזול בספרי הקודש * ספרנו הקודש
וכן אמרו החכמים יהיו כל מעשיך לשמה נחלקים לשנים (א) תורה שבכתב (ב)
שמים * ולא ישכח רגע אחת כי הה' יתברך תורה שבעל פה * תורה שבכתב היא כיד
הוא משניה כמו שאמר הנביא ירמיה גדוספרים ובכלל תניך * התורה היא החומש
העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות עשנתנה לנו מן הה' על ידי משה רבינו * הנביאים
כל דרכי בני אדם לתת לאיש בדרכיו וכפיהם ספר יוחשע ושופטים ושמואל ומלכים
מעלליו *

ועל שופטי ישראל ומלכות שאול ודוד ושלמה
 ויתר מלכי ישראל ויהודה * וספרי ישעיה
 ויהזקאל וירמיה ותרי עשר * שיותר ספורם
 הוא על העתיד ועל אזהרת ישראל מהטאם *
 והכתובים הם איוב * משלי * תהלים ר"ת (אמ"ת)
 וחמש מגלות וספר דניאל ועזרה ונהמיה
 ודברי הימים * ועניינם משתנה * מהם שיר
 ושבה לא * ומהם דברי בינה ושכל * ומהם
 נבואות על העתיד * ומהם דברי ימי ישראל
 בהיותם על ארצם או בימי גלות ככל * ותורה
 שבעל פה היא המשנה והתלמוד שנחלקים
 לששה סדרים עם ביאורים * והביאורים הם
 הרש"י * והתוספות * והמפרשים וכו' וכו' *
 והמדרשים כמו מדרש רבא * מדרש תנחומא
 * מדרש איכה וספרא וספרי וכו' וכו' *

המורה שוא מהתלמידים שמות מלכי

יהודה וישראל *

כל דבר שמתרבה ערכו נופל לבד החכמה *

יט קריאת שמע

מצוה לקרא קריאת שמע פעמים ביום בבקר
 ובערב * שנאמר ודברת בם בשכבך
 ובקומך * בשכבך בשעה שבני אדם שוכבים *
 וזה הוא לילה * ובקומך בשעה שבני אדם
 עומדים וזה הוא יום * וגדול ערך הפרשה
 הזאת מפני שיש בה יחוד הה' ואהבתו ויראתו
 שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו *
 בשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים
 בשעת מיתתו צוים וזרום על דרך הה'
 ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם מי
 שאינו עומד עמי ביחוד הה' ענו כולם ואמרו
 שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד * פתח הזקן
 ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *
 כל אבואב ירא הה' צריך להנך בניו הקטנים
 מכן שלש וארבע שנים ללמדם קריאת שמע
 על פה *

המורה יספר לתלמידים ספור הנה ותפלתה

דעת קנית מה חסרת דעה חסרת מה קנית *

כ תפלה

מצות עשה להתפלל בכל יום לא יתברך
 שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם ועבודה
 זו תפלה העמידה היא עיקר התפלה ויש
 בה שמנה עשרה ברכות על הסדר שלוש
 ראשונות שבח לא' ושלוש אחרונות הודאות
 ואמצעיות שאות הדברים בכל הפצי איש ואיש
 ולצרכי העולם כל המזמורים והברכות
 שלפני העמידה ואחריה הם בכלל התפלה
 והתפלות בכל יום שלוש הם : ערבית
 ושחרית ומנחה ובשבתות ובמועדים ובראשי
 חדשים ובראש השנה וביום הכפורים מוסיפין
 תפלת מוסף וביום הכפורים מוסיפין תפלת
 נעילה

בטרם שהאדם מתפלל צריך לנקות גופו
 וכשיתפלל שוחה בכוונה ובמורא כמו
 שאמר דוד שויתי ה' לנגדי תמיד וידע שהוא
 עומד לפני המקום וא' יתפלל יחיד בכל זמן
 שיוכר להתפלל עם הציבור בעשרה וכל
 מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין בו
 בית לתפלה והמקום הזה נקרא בית הכנסת
 ובמקום שאין בו בית הכנסת כופין בני העיר

זה את זה לבנות או להכין בית הכנסת ולקנות
 ספרי תורה ואין מתנהגים פולזול בבית
 הכנסת כלומר אין מספרים זה עם זה
 ורוקקים וכו' רק מתכוונים לתפלה בלבד
 ובאבות אמרו כשאתה מתפלל א' תעשה
 תפלתך קבע אלא רהמים ותחנונים לפני
 המקום

דברים שצריך המתפלל להזהר בהם
 ולעשותם הם העמידה ונוכח המקדש
 ותקון הגוף ותקון המלבושים והקון
 המקום והשווית הקול והכריעה

המורה יספר לתלמידים על תפלת יחזקיהו
 המלך והתנצלו מן מלחמת סנהריב

א' יהי דבורך אחד בפה ואחד בלב

כא ציצית

לעשות ציצית ולתעטף בו שנאמר ועשו להם
 ציצית וכו' הציצית שאנחנו מתעטפים
 בו בשעת התפלה ידוע לכל בזמן שהיו
 ישראל על אדמתם היו מניחים ציצית תכלת

על כנפי בגדיהם בכל עת (א) ובזמן הזה
 אנהנו מניחים ציצית בשעת התפלה. והטלית
 הידוע לנו הוא במקום הציצית שבכל עת
 ובכך היו מצוינים ישראל גם בלמבושהים
 ואגב זה הענין נספר על הצטיינות העם
 הישראלי בשומרו דרכי ה' גם בימי
 התפורותו בין עמים אחרים: אלפי אנשים
 מישראל היו מתפארים בשחם ישראלים ועם
 כל הדלות והקושי שהיו סובלים בימי הבנים
 הרבה יראי ה' נהרגו ולא רצו לצאת מכלל
 העם הישראלי ודבר מפורסם הוא כי בגלל
 ששמר ישראל את דתו ובגלל רגשי
 האחדות השקועה בלב בני בריתו עמד טעמו
 בו וריחו לא נמס זה אפי שנים *

המורה יספר לתלמידים ספור מלחמת שאול
 הראשונה עם נחש העמוני *

כל מי שיש בפניו בושח בידוע שהוא
 מזרעו של אברהם ז"ל

(א) התכלת הוא חוש של צמר שנצבע בעי
 הרקיע בדם דג חלזון והיו ישראל בימי קדם
 קושרים אותו בכנף הטלית (ר"ל ציצית) *

כב תפלין

צריך לקשור תפלין ביד ובראש בכל יום
 שנאמר וקשרתם לאות על ירך והיו
 לטוטפות בין עיניך ארבעה פרשיות נכתבים
 ומונחים בתפלין ואלו הם קדש לי כל בכור
 והיה כי יביאך ה' ופרשת שמע והיה אם
 שמוע מניחין תפלין של ראש על הקדקוד
 שהוא סוף השער ושל יד קושרים אותו על
 יד שמאל על הקיבורת בשבתות ובימים
 טובים אין מניחין תפלין קטן כשנכנס לבן
 י"ג שנה חייב בתפלין אמרו חכמים
 הראשונים כל מי שיש לו תפלין בראשו
 ובורעו וציצית בכגדו ומזוזה בפתחו מוחזק
 הוא שלא יחטא *

המורה יספר לתלמידים מעשה
 אישע בעל כנפים *

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
 עליך ויראו ממך *

כג תלמוד תורה

ללמוד תורה וללמדה שנאמר ושננתם לבניך.
קטן חייב אביו ללמדו תורה שנאמר ולמדתם
אותם את בניכם לדבר בם ואם אינו יודע
חייב לשכור מלמד לבנו ללמדו.

מי שלא למדו אביו חייב הוא ללמד את עצמו
תורה ובכל מקום אתה מוצא שהתלמוד
קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי
מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד.
גדולי חכמי ישראל היו מהם חוטבי עצים
ומהם שואבי מים וכו' ואף על פי כן היו
עוסקים בתורה ובחכמה.

מושיבין מלמדי תנוקות בכל מדינה ומדינה
(ובכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר)

ובל עיר שאין בה מלמדי תנוקות מחרמין את
אנשי העיר עד שמושיבין מלמדי תנוקות.
דרך טוב הוא להכניס את התנוקות להתלמד
כבן שש או שבע לפי בנין גופם ופחות מבן
שש אין מכניסין אותם לבתי הספר ומעלה
גדולה לאדם להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק
בתורה ובחכמה כמו שאמר הכתוב יגיע כפיך
כי תאכל אשריך וטוב לך.

לא יהיה התלמיד בוש מחכירו שלמד מפעם
ראשונה ושנייה והוא לא למד לא חוזר ושואל
עד שיתלמד ואמרו חכמים אין הכיין ללמד.
המורה יספר לתלמידים מעשה רבי עקיבא
בבית הסוהר.

בן חכם ישמח אב ובן כסיל תונת אמו.

כד ברכה

לברך אחר המזון שנאמר ואכלת ושבעת
וברכת את ה' אלהיך.

והיא לברך ברכת המזון אחר אכילת כזית
פת והרבה ברכות תקנו חכמים קודם
ואחר כל אכילה ושתייה וכשם שמברכין
על ההנייא כך מברכין על כל מצוה ומצוה
ואחר כך יעשו אותה ויש שאר ברכות
מהם דרך שכח והודאה ומהם דרך בקשה
כדי לזכור את הבורא תמיד אפילו שלא
נהנה האדם וזכירת פעולות הבורא כבר
היא ההנייה לנשמת האדם.

נמצאו כל הברכות כולן שלוש מינים הן
ברכת הנייא וברכת מצוות וברכת הודאה.

ברכת המזון כך היא ' ראשונה ברכת הזן '
 שנייה ברכת הארץ ' שלישית בונה ירושלים '
 רביעית הטוב והמטיב .

ארבעה צריכים להודות ' הולה שנתרפה '
 וחבוש שיצא מבית האסורים ' ויורדי הים
 בשעלו ' והולכי דרכים כשיגיעו לישוב .

המורה יספר לתלמידים על ברכת
 יצחק לבניו .

א. תהי ברכת הדין קלה בעיניך .

פרק ג

שבת

כה

שמירת השבת מצות עשה גדולה היא שנאמר
 וכיום השביעי תשבות ' ומצוה זו כפולה
 פעמים רבות בתורה ' וכל העושה מלאכה
 בשבת ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה '
 שנאמר לא תעשה כל מלאכה ' ומצות שבת
 היא אחת מעשרת הדברות ' וה' צוה להשבת
 גם הבהמות והעבדים אשר האדם יעבוד כם
 בחול שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל
 בהמתך וכו' .

דיני שבת ארוכים הם ביותר ' אבל אבות
 המלאכות בדיני שבת ארבעים חסר אחת
 הן (ט"ל מלאכות) ולא הן ההרישה ' הזריעה '
 הקצירה ' העימור ' הדישה ' הזרייה ' הברירה '
 המחינה ' ההרקדה ' הלישה ' האפייה ' הגזיזה
 הליבון ' הנפוץ ' הצביעה ' הטויה ' עשיית
 הנירין ' הנסכת המסכה ' האריגה ' הצביעה '
 הקשירה ' ההתרה ' התפירה ' הקריעה '
 הבנין ' הסתירה ' ההכאה בפטיש ' הצידה '
 השחיטה ' ההפשטה ' ההעברה ' מחיקת
 העור וחתוכו הכתיבה ' המחיקה ' השרטוט '

ההבערה ' הכבוי ' וההוצאה מרשות לרשות.
 כבוד השבת הוא שילכוש האדם כסות נקייה
 ולתקן מאכל טוב ' והכל לפי ממונו של
 אדם ' ואפילו מי שאין לו לקנות אלא שלק
 צריך לכבד את השבת ' ועזרא הסופר תיקן
 שיהיו העם מכבסין בחמישי בשבוע מפני
 כבוד שבת ' .

המשך

השבת אות גדול הוא לעם ישראל ' ובו
 נתפרסם ישראל לפני שאר האומות ' .
 לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנושיעשה
 זאת וכן אדם יהזק בה שומר שבת מחללו
 וכו' . הנביאים הזהירו בהרבה מקומות
 לישראל על שמירת השבת כמו שאנחנו
 קוראים בנבואת חני⁴⁰ ובעת שעלה נחמיה
 וראה שהעם מחללים השבת בסיבת הגלות
 נאנה על זאת והזהיר העם והתפלל לה' על
 חטא הזה ' וכתוב בדברי ימי ישראל כי הרבה
 גדולי ישראל וירא ה' קבלו צער גדול בימי
 הגלות ולא רצו לחלל מצוה זאת ' .
 ואין לשון האדם מספיק לספר בשבח וערך
 מצות השבת וטובתו עי ישראל ' כי

השבת הוא נהר שוטף שפע על נוף ונשמת
 האדם הישראי בפרטועל עם העברי בכלל ' .

המורה יספר לתלמידים על פרשת המן ' .

מי שטרה בערב שבת יאכר בשבת .

כו חג המצות

לספר ביציאת מצרים בלילה ראשונה ושנייה
 של חג המצות ' שנאמר והגדת לבנך ביום
 ההוא ' . ושלא לאכר חמץ בפסח שנאמר
 לא יאכל חמץ ' ואסור להניח חמץ ברשותו
 בפסח שנאמר ורא יראה לך שאור בכל
 גבולך ' . ולאכל מצה בפסח שנאמר שבעת
 ימים תאכלו מצות ' ארבעה ימים שבין ימים
 ראשונים ואחרונים של פסח והמשה ימים
 שבין ימים ראשונים ואחרונים של חג הסכות
 נקראים חול המועד ' ומקצת דברים אסורים
 במלאכה בחול המועד ' ומקצתם מותרים
 (עיין בדיני חול המועד)

וספור יציאת מצרים הוא לספר בנסים
 ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים ' והוא
 הספור הידוע על סדר ההגדה ' והאדם מודיע

לכניו בדברים אלו ואפילו לא שאלו ממנו
שנאמר והגדת לבנך לפי דעתו של בן אביו
מלמדו ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה
חייב לשתות כלילה הזאת ארבעה כוסות
ולאכול מצה *

המורה יספר לתלמידים על קרבן פסח
בזמן המקדש *

גל עיני ואכיטה נפלאות מתורתך *

כז חג השבועות

חג השבועות הוא יום החמשים לעומר והוא
יום שנתגלה על עבדיו ונלה להם אור
עולם יום שעמדו ישראל על הר סיני באלפים
ורכבות ושמעו את עשר הדברות מפי הגבורה
בקולות וברקים ובנסים ונפלאות וקבלו
התורה ואמרו נעשה ונשמע *

חייב אדם לשמוח ביום טוב שנאמר ושמחת
בהניך ויום טוב שני קדושתו כקדושת
יום טוב הראשון ואין בהם הפרש לכל דבר
ימים טובים אסורים בכל מלאכת עבודה
והייב אדם לשבות בהם ואסור לחלל ולבזות

את המועדות

המורה יספר לתלמידים על עמידת ישראל על
הר סיני ועל מתן התורה *

טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף *

כח ימי הצומות

ימי הצומות הם ימים שמתענין בהם ישראל
מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר
הלכות והם יום שלישי בתשרי שבו נהרג
גדליה בן אחיקם ונכתב גהלה ישראל הנשארת.
יום עשירי בטבת שבו נבוכדנצר מלך בבל
הביא את ירושלים במצור ובמצוק יום שבעה
עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו ביום זה:
נשתברו הלוחות ובטל התמיד מבית ראשון
והבקעה ירושלים כהורבן בית שני ושרף
אפוסטומוס את התורה והעמיד צלם בהיכ
הקודש *

יום תשעה באב וחמשה דברים אירעו בו
ביום: נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו
לארץ ונהרבה הבית בראשונה ובשנייה *

ונלכדה העיר הגדולה ביתר והעם שהיה בה
נפל ביד האויבים הרומיים וחרשו הרומיים
את ההיכל ואת סביביו *

יום שלושה עשר באדר והוא זכר לתענית
אסתר * ועל ידי התעניות וזכרון הצרות
האלו יתחזקו קשרי הלאומית בלב ישראל
ומי שיראה ערי יהודה וירושלים והמקדש
בחרבנם עתה לכו נשבר * ומי שלבו מלא
מרוח הישראלית זוכר מה שאמר דוד
הע"ה : אם אשכחך ירושלים תשכה ימיני *
ואנחנו מונים בכל יום תשעה באב מנין השנים
מיום שנהרג בית שני *

מעשה ברכן גמליאל ורבי עקיבא והבריהם
שעלו לירושלים ושהגיעו להר צופים
קרעו בגדיהם ושהגיעו להר הבית ראו
שועל שהיה יוצא מבית קדשי הקדשים
התהילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק
אמרו לו רבי מפני מה אתה משחק ? אמר
להם מפני מה אתם בוכים ? אמרו לו מקום
שכתוב בו וחור הקרב יומת עכשיו נתקיים
בו על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו ולא
נבכה ? אמר להם לכך אני משחק אמרו לו

עקיבא ניהמתנו *

המורה יספר לתלמידים פירוש
המעשה הזאת *

ברגע קטן עובתיך וברחמים גדולים אקבצך *

כט ראש השנה ושופר

לשבות בראשון של חדש השביעי והוא יום
ראש השנה שנאמר באחד לאחד
יהיה לכם שבתון * ושני ימים של ראש השנה
קדושה אחת להם וכמו יום אחד הם חשוכים
וכל דבר שאסור בראשון אסור בשני * וכן
מצות עשה לשמוע תקיעת השופר ביום ראש
השנה שנאמר יום תרועה יהיה לכם *

ויום ראש השנה הוא יום נורא ואיום * יום
שהאדם יתעורר בתשובה מחטאיו ועושה
השבון בניו לבן עצמו * ויפשפש במעשיו של
כל השנה לפיכך נוהגים לקום באשמורת
הבוקר ולומר סליחות ותחנונים מר"ח
אל נא ילך עד יום הכפורים * ויום ראש
השנה הוא תחילת מנין ימי השנים אצל בני
ישראל להשבון הוצורה

המורה יספר לתלמידים ספור כבוש ירוחו
הבא ליטהר מסייעין אותו'

ל יום הכפורים

להתענות בעשירי בתשרי והוא יום הכפורים
שנאמר ובעשור לחדש תענו את לבבכם
נפשותיכם ולשבות בו שנאמר שבת שבת
יהיה לכם'
יום הכפורים הוא אכיר בימי השנה יום שנתנה
הלוהות השנית לישראל ונתכפר להם מעשה
העגל יום שיעמוד האדם לפני בוראו ומתודה
על חטאיו ומבקש מחילה ומכוון לבו לתשובה
גמורה איזו היא תשובה גמורה? היא שבא ביד
דבר עבירה שעבר בה כבר ואפשר ביד
לעשות ופירש ולא עשה מפני התשובה ול
מיראה ולא מכשולן כח' והוא שאמר שלמ
הע"ה וזכור את בוראיך בימי בחרותיך
ר"ל בזמן שהבחורות בידך בקצור הי
שיעזוב החוטא חטאו ויגמור בל
שלא יעשהו עוד' שנאמר יעזוב רשע ד
וכן יתחם על העבר שנאמר כי אהרי שונ
ניחמתי'

כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב
הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו אין התשובה
ולא יום הכפורים מכפרין אעל עבירות שבין
אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור וכיו'
אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל
אחב חבירו או המקלל חבירו או גוזל וכיוצא
בהן אינו נמחל לו עד שיתן לחבירו מה שהוא
חייב לו' ואם הקניט את חבירו בדברים צריך
לפייסו עד שימחול לו' ואסור לאדם להיות
אכזרי ולא יתפייס' אאיהא נוח לרצות וקשה
לכעוס' ובשעה שמבקשין ממנו למחול מחל
בלב שלם ובנפש הפצה והגבעונים לפי שלא
מחלו ולא נתפייסו נקראו והגבעונים לא מבני
ישראל המה' רשות לכל אדם נתונה אם רצה
להטות עצמו לדרך הטוב הרשות בידו ואם
רצה להטות עצמו לדרך רעה גם כן הרשות
בידו ודבר זה עיקר גדול הוא שנאמר ראה
לפניך היום את החיים ואת המות
שהרשות בידכם' יום הכפורים הוא
זמן תשובה לכל ליחוד ולרבים לפיכך חייב
כל אדם לעשות תשובה ברבים ולהתודות
ביום הכפורים.

א' יאמר אדם אהטא היום ואשוב מחר שמה
אין מספיקין בידו לעשות תשובה ונמצא
חוטא לעולם .

המורה יספר לתלמידים בקצור על עבודת
יום הכפורים ועל נכואת יונה *

במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים
נמורים זכולים לעמוד מפניהם *

לא חג הסוכות

לישב בסוכה שבעת ימים שנאמר בסכת
תשבו שבעת ימים * בכל שבעת ימי
הסוכה עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו
קבע * וכלים הנאים ומצעות הנאות והמנורה
יניחם בסוכה * וכשישב בסוכה יזכור שישראל
במדבר היו ענני הכבוד מסיכים להם על
ראשם שנאמר כי בסוכות הושבתי את בני
ישראל *

יום שמיני לסוכה הוא חג בפני עצמו שנקרא
עצרת ובו משלימין את התורה כמו שידוע
ועושין שמחת התורה * לטול לולב בחג
הסוכות שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון

פרי עץ הדר כפות תמרים וכו' * ארבעה
מינים יש כלולב * והם האתרוג והוא פרי עץ
הדר * והדס * והוא ענף עץ עבות * וערכי נחל
והוא הנקרא ערבה * כפות תמרים והוא
השדרה של הלולב *

המורה יספר לתלמידים על שמחת
בית השואבה והקפת המזבח
והושענות בזמן המקדש *

אמרו רז"ל כל מי שלא ראה שמחת בית
השואבה לא ראה שמחה מימיו *

לב חנוכה

מצוה להדליק נר חנוכה ה' ימים * ומתחילין
בכ"ה בכסליו * ומדליקין בלילה ראשונה
נר אחד * ובכל לילה מוסיפין עליה נר אחד *
בזמן בית שני נתגברו היונים * ונכנסו
לירושלים * וטמאו המקדש * והעם היה
נואש אבל בית חשמונאים חזקו לב העם
ועמדו בקשרי מלחמה נגד המלך הערוץ
אנטיכוס היוני * ובראש החשמונאים היה

מתתיה הכהן הגדול הזקן ' הוא וחמשת בניו ' וכתובם היה יהודה הנבון הנקרא יהודה המכבי ' (א) שפרק עול המלך האכזר מעל צוארי בני עמו ' ומלכות בית החשמונאים עמדה עוד שמונים שנה אחר זה ' ובעת שנצחו החשמונאים ושיהרו את ההיכל בדקו ומצאו פך אחד של שמן זית ' שהיה התום ומונה כחתם של כהן גדול והדליקו ממנו שמונה ימים ' לשנה אחרת קבעו שמונת ימים טובים ' או להלל והודאה ולהדליק נר חנוכה לדורות '

המורה יספר לתלמידים מעשה יהודית והמלך אפורני (עי' בדברי ימי ישראל)

א תדאג לשעבר כי אין ולעתיד כי עדין ותשועת ה' כהרף עין '

(א) אמרו היה נקרא מכבי על שם הגל היל החשמונאים שהיה כתוב עליו " מי כמוך באלים ה' " (ר"ת מכ"בי)

לג פורים

הייב אדם לקרא מגילה בפורים ' והוא יום י"ד וט"ו באדר ולעשות בימים אלו משתה ושמחה ויום טוב . ולשלוח מנות איש לרעהו ולתן מתנות לאביונים ' ידוע כי אויבים דרנה במקונות ובימים שונים כמו על ישראל בעלילות שונות ' ואיש ישראל השיב על העלילות הא' " עברי אנכי ' את ה' אני ירא ' וכו' אני בוטה ' ואיו אני מתנפל ' ועצתו היא תקום " אבל מכל העלילות האלו מהשבת המן הרשע היתה העלילה הגדולה והנוראה שעברה על ישראל ' כי הרשע הזה בקש להשמיד ולהאביד מארץ גזעו ' בזמן שהיו מלכי פרס ומדי מושלים על המדינות שבהם היה ישראל מפוזר ומפורד אהרי גלות בית ראשון ובעצת ה' נהפכת מחשבת האנני עליו לרעה ושלטו היהודים בשונאיהם ועשו בהם נקמה '

המורה יספר לתלמידים על מרדכי והמן

עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א' .

פרק ד

שבועת שוא

לד

שלא לשבע לשוא שנאמר לא תשא את שם
 ה' אלהיך לשוא והיא אחת מהלאוים
 המוריים בתורה ואחת מעשרת הדברות *
 ובעלי דעת ואמונה אין נשבעים באיזה שבועה
 שתהיה גם על האמת ולפי השכל נראה כי
 מי שאינו נאמן בדבורו נצרך לשבועה לבריות.
 ומי שאוהו בדבורו אינו נצרך לחזקו בשבועה *
 והתורה הזהירה על מבטא הלשון דכתיב
 מוצא שפתיך תשמור ועשית * וכל כתבי
 הקודש וכתבי השכל והמוסר הזהירו וספרו
 באורך על מצוה זאת *
 וכל מה שיהיה אדם דברן בדברים של הכל
 כל כך מאבדי כבודו מהבריות ונוקק
 לשבועות *

המורה יספר לתלמידים ספור רחב
 והמרגלים ודבור בני גד וראובן
 שנתנו ליתר השבטים *

כך עונשו של בדי שאפילו אומר
 אמת אין שומעין לו *

לה לא תגנוב

לא תגנוב . והיא מצוה אחת מעשרת הדברות
 וכל הגנוב דבר משה פרוטה ולמעלה מכל
 אדם שיהיה בלי הפרש עובר על לאו זה . וכן
 אסור לגנוב אפילו דרך שחוק או על מנת
 להחזיר או על מנת לשלם * שכל זה בכלל
 גניבה הוא .

איזהו גנב ? זה הלוקח ממון או דבר בלי
 ידיעת בעליו * וכל היוצא בזה * ואסור לקנות
 מן הגנב החפץ שגנב * והקונה נמצא שותף
 הגנב * שהרי מחזיק ביד הגנב * וגורם לו
 לגנוב גניבות אחרות .

וכן כל דבר בחזקת שהוא גנוב אסור לקנותו
 כגון רועה שמוכר הצאן המסורים לו *
 ושומרי הגן שמוכרים פירות הגן * שהרי הדבר
 גלוי מה שהם מוכרים בחזקת גניבה הוא *

המורה יספר לתלמידים על החסידים בישראל
 שהיו מכתפקים במועט ואין נותנים עין בממון

אחרים כמו רבי חנינא בן דוסה *

חולק עם גנב שונא נפשו *

גניבה בערמה

לו

אסור לגנוב בדרך ערמה כגון לטמון את המשקלות במלח כדי שיפחתו וישקול בהם או לעשות משקלות מן מתכות שמעלין הלודה ביותר ומתחסרין וכן למדוד את הקרקע בהבל שמתקצר בימות הגשמים ומאריך בימות החמה *

גזל

כל הגזול את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנאמר לא תגזול איזהו גזול זה הלוקח ממנו האדם בחזקה כגון שהטף מידו או שנכנס לביתו ולקח בלא רשותו לא תעשוק את רעך איזהו עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצונו וכשיתבעהו חבירו יכבוש הממון אצלו בחזקה ולא יחזירו כגון שהיה לו ביד חבירו הלואה או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני

שהוא אלוס וקשה הרי חבירו גזל משקל המורה יספר לתלמידים על ענין נשך ותרבית *

תפסת מעט תפסת תפסת מרובה לא תפסת

דברים שבכלל גזל

לו

דברים הרבה אכרו חכמים משום גזל ובעובר עליהם הרי זה גזלן כגון מפריחי יונים והמשחקים בקוכיה מפריחי יונים לא דברים שפוסקים בדברים בטלים אלא אמנתם גזל שמשלחים עוף אחד ומביאים הרבה משוכך אחר המשחקים בקוכיה או שמשחקים בעצמות וקמאר) וכיוצא בהם ועושים תנאי בניהם שכל הנוצה את חבירו יקה ממנו כך וכך ועושים זאת אמנות ואף על פי שברצון הבעלים לקח הנוצה הואיל ולקח ממון חבירו בחנם ובדרך התול הרי זה גזול ויש שאר דברים שהם גזל כגון תרנגולים שבאו מרשות אחר לרשותו והחזיק בהם או כגון עני המנקף בראש הזית (של הפקר) והיה מקבץ

בירו ומשליך לארץ לקבצם ובאחר ונטלם
הרי זה גזל לפי שהעני כבר זכה בהם *
5734

המורה יספר לתלמידים על תלאות הבאים
של המשחקים בקוביה *

אכול בצל ושב בצל *
המורה יספר לתלמידים על תלאות הבאים
של המשחקים בקוביה *

לה מדה ומשקל

לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה
בכל מדינה ומדינה יש מדות ומשקלות
ואיפות שהסכימו עליהם בני אותה המדינה *
ומשמים בהם במשא ומתן * והמשמש
במשקלות הסרות עובר בלאו * ואסור גם כן
להשהות בביתו מדה חסרה או משקל חסר
שנאמר לא יהיה לך בכיסף וכו' * ואסור
להשתמש במעות חסרים או פגומים וכיוצא
בהם * וכל העובר על זה הוא בכלל בני
תועבת ד' אהיך כל עושה אה * המסיג גכול
חבירו ומכניס מתחום חבירו בתוך תחומו
אפילו מלא אצבע אם הסיג בסתר הרי זה
גנב ואם בחזקה הרי זה גולן *

המורה יספר לתלמידים מעשה מוכר החלב
שהיה ממזיגו מים *

איזהו עשיר השמה בחלקו *

טל לא תתאוה ולא תחמוד

לא תתאוה לא תחמוד * והם מכלל עשרת
הדברות * איזהו המתאוה * זה שיהיה לו
האזה בלבו על בית חבירו וכליו ושאר הדברים
ומחשב בלבו הואך יקנה דבר זה ונפתה
בלבו עליהם * איזהו החומד * זה שכבר
התאוה ואפשר לו שיקנה מחבירו במעות
הדברים שנתאוה להם ומכביד על חבירו
ברעים ומפציץ בו עד שלוקח ממנו הדבר
באיזה אופן שיהיה

אמרו באבות עבירה נוררת עבירה התאוה
מביאה לידי חמוד * והחמוד מביא לידי
גזל * שאם הפציר החומד ברעים ולא רצו
הבעלים למכור * והיה החומד מי שאינו כובש
את יצרנו * או יבא לידי גזל ולא רחוק שיבא
לידי שפיכות דמים * וכבר אמרו חכמים ז"ל
כל הגוזל את חבירו כאו נוטל נשמתו

המורה יספר לתלמידים מעשה אהאב ונבות
התרחק מן הכיעור ומן הרומה לו .

מ שכר שכיר

ליתן שכר השכיר בזמנו שנאמר ביומו תתן
שכרו ונאמר ולא תכוא עליו השמש
ואחד שזר שכיר האדם ואחד שכר בהמה
ואחד שכר כלים חייב ליתן אותו בזמנו
והכובש שכר שכיר עובר משום כל תעשוק
ובל תגזול וכל תלין פעולת שכיר וכל עת
שישהה השכר עליו נאמר אל תאמר לרעך
לך ושוב

כדרך שמוזהר בעל הבית על השכיר כך
השכיר מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל
הבית ויבטל מעט מכאן ומעט מכאן ומוציא
כל היום במרמה וחייב לעבוד בכל כחו
ויעקב אבינו אמר לנשיו בכל כחי עבדתי
את אביכן

לא תחסום

לא תחסום שור כדושו שתהיה הבהמה
אוכלת כל זמן שהיא עושה בנידולי קרקע

בן במחובר בן בתלוש לפי שזה צער בעלי
חיים הוא ליתן מחסום על פי הבהמה בשעה
שהיא דשה את הגורן ועיניהא רואות ונפשה
מתאוה לאכול

המורה יספר לתלמידים על השגחת ה' על
בריותיו להכין מזון כל בריה ובריה

יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי

מא השבת אבידה

המוציא אבידה מצות עשה עליו להשיבה .
שנאמר השב תשיבם ונאמר לא
תראה את שור אחיך וכו' אבל אם היתה
האבידה אינה שוה פרוטה אינו חייב להטפל
בה ולהחזירה

המוציא אבידה לא ישתוק לא חייב להכריז
עליה ולהודיעה ולומר מי שאבד לו מין
פלוגי יבוא ויתן סימנין וימול ומניחה אצלו
או אצל נאמניו בתורת פקדון עד שימצאו
הבעלים לא נמצאו הבעלים הרי היא מציאה
ראה אדם דליקה או מים שוטפין שבאים

להשחית בנין או הפץ חבירו והוא יכול
לגדור בפניהם חייב לגדור בפניהם ולמונעם
שהכתוב אמר לכל אבדת אחיך לפיכך
אסור להתעלם על איבוד ממון חבירו בכל
אופן ^{יניב}

המורה יספר לתלמידים על מדת הנאמנות

במדה שאדם מודד בה מודדין לו

פניני = עמלק

מב רכילות ולשון הרע

שלא לרגל שנאמר לא תלך רכיל בעמך
ולפי שהרכילות נורמת להרוג נפשות רבות
נסמך לפסוק זה ולא תעמוד על דם רעך
איזהו רכיל זה ששומע דברים והולך מזה
לזה ואומר כך וכך אמר פלוני וכך וכך
שמעתי על פלוני ואף על פי שדבריו אמת
הוא נורם לחרבן גדול בין החברים
ולשון הרע זה שיושב ודובר בגנות חבירו
ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו
אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואף על פי
שמדבר אמת אבל אם היו דבריו שקר נמצא

מוציא שם רע על חבירו שלשה לשון הרע
הורגת האומרו והמקבלו וזה שאומרים
עריו והמקבלו יותר מכולם
אבק לשון הרע זה שיאמר שתקו מפלוני
איני רוצה להודיע מה אירע לו וכיוצא
בדברים אלו וכן מי שמספר בטובת חבירו
בפני שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שמכיר
קללה לחבירו ובעל לשון הרע רמאי זה
שיספר כלא מספר לתומו וכאן אינו יודע
שדבריו או לשון הרע הם וכשממחין בו
אומר איני יודע ויהיה כמתלהל היורה זקים
חצים ומות ואמר הלא משחק אני אסור
לאדם להתחבר ולישב בחבורת בעלי לשון
הרע ולשמוע דבריהם

המורה יספר לתלמידים ספור דואג האדומי

דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו הדרי במן

אונאה

מג וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד
עמיתך א תונו איש את עמיתו והוא שלא

יוני הלוקח או המוכר את חבירו * ומה היא
האונאה * זה שמוכר לחבירו דבר ביותר
ממה שהוא שוה * ועל ידי זה המוכר מפסיד
הרבה הרבה בדבר שקנה * וכן הלוקח דבר
פחות ממה שהוא שוה המוכר מפסיד הרבה *
(שיעור אונאה * עיין בדיניה) כשם שיש
אונאה במקח וממכר כך יש אונאת דברים *
כיצד לא יאמר לחבירו זכור מעשיך
הראשונים * ומזכיר לו מעשיו הרעים * ולא
יאמר לו זכור מעשה אכותיך * היו החמהים
מבקשים תבואה לא יאמר להם לכן אצל
פלוגי והוא יודע שלא מכר תבואה לעולם *
נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר
לחבירו שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב
בדבר זה * מה דעתך בדבר זה כמי שמתחיל
בו * גדולה אונאת דברים מאונאת ממון * שזו
נוגעת בממונו * וזו נוגעת בגופו של אדם *
ועל אונאת דברים נאמר ויראת מאהיך * לפי
שדבר זה מסור ללב * ועל כל דבר שמסור
ללב נאמר בו ויראת מאהיך * כלומר תדע
שיש אל שיודע מחשבות אדם * ענין שאלה
המורה יספר לתלמידים על שדה עפרון

שקנה אברהם אבינו *
בועת אפיך ולא בעוות פניך

כענין וניך

מלך ונשיא

מד אהים לא תקלל ונשיא בעמד לא תאור * אסור
לקלל המלך והדיין והנשיא ואמר
שלמה גם במדעך מלך א תקלל * כבוד
גדול נוהגים במלך ומשימין לו אימה ויראה
ואהבה בלב כל אדם * וכן אסור לקלל כל
אדם שנאמר לא תקלל חרש * חרש זה שאינו
שומע כשיקללוהו *

מורה יספר לתלמידים ספור העמלקי
שהגיד לדוד הריגת שאול *

לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטהו יטו

חוקי מלכות

מה מכס ומס וכל דבר שיהקוק אותו המלך חוב
הוא על הארץ * וכל המבריה מהם הרי
זה גולן * לפי שדין המלך דין הוא * והמס

ענין ענין ענין

שיחוק המלך הוא לשובת בני המדינה .
נמצא הגזול את המלך הוא גזול את בני
מדינתו ולא די שאין לגזול מן מנת המלך א
על האדם להתפלל בשלום המלכות
שבשלומה שלום לבני המדינה .

ואמרו חכמים הוי מתפלל בשלומה של
מלכות שאלמלה מוראה איש את רעהו
היום בלעו ועל האדם הישראי להיות נאמן
למשלה שהוא יושב בצלה כי הננו רואים
כי בכל מקום שנלו אבותינו היו נאמנים
מחזיקים טובה לארץ מושבתם ולמלכותה .

המורה יספר לתלמידים על גירוש ישראל
מספרד וכואם תחת צל המלך באייווד ועל
טובת מלכי בני עתמאן עם ישראל .

דינא דמלכותא דינא י

פרק ה

צדקה

מו

מצות עשה ליתן צדקה לעניים שנאמר פתח
תפתח את ירך לוי וצני שידו משנת

ומעלים עיניו מהעני עובר בלא תעשה שנאמר
לא תאמץ את לבבך ואפילו עני המתפרנס
מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר .

היה העני רעב ואמר האכילוני אין בודקין
אחריו שמא רמאי הוא אא מפרנסין אותו

מיד עני שאינו רוצה ליקח צדקה מערימין
עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה .

עני שהוא קרוב קודם לכל אדם עני ביתו של
אדם קודמין לעני עירו עני עירו קודמין

לעני עיר אחרת שנאמר לאחריך לענייך
ולאביויך בארצך .

וחייב אדם להזהר בצדקה יותר מכל מצות
עשה שאין העולם עומדת אא בצדקה .

והצדקה מביאה שלום לעולם והנביא אמר
והיה מעשה הצדקה שלום שאל העני ממך

ואין בידך כלום לתן לו פייסהו בדברים
ואסור לגעור בו ואשרי המזכה את האחרים

דליל
זניל

טיט

תקין

חאן

ין

מניך

יניך

במתן צדקה ' ואמר הכתוב ומצדיקי הרבים כבוכבים ' *ויציל עמי יעשע*

המורה יספר לתלמידים על פאה שכחה ולקט אלתהי' שוא לשוא ' שא מא ' כי הכל ביד הא ' *על 148*

מז המשך

שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו : א מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד אדם שמך ' ונותן לו מתנה ' או הלוואה ' או עושה עמו שתפות ' או ממציא לו מלאכה ' כדי לחזק את ידיו ' שנאמר ' והחזקת בו ' כלומר החזק בו עד שלא יפול ' *באמר*

ב הנותן והלוקח אינם יודעים זה את זה כמו הנותן לקופה ' *קופה*

ג הנותן יודע את העני אבל העני אינו יודע את הנותן ' *קופה*

ד יודע העני ממי נוטל ' והנותן לא יודע למי נותן ' כגון גדולי וחכמי ישראל שהיו צוררים המעות בסדניהם לאחוריהם והעניים נוטלים מאחוריהם ' *בלוק*

ה' זה יודע את זה ' אבל הנותן נותן קודם שישאל העני ' *שיל*

ו' שיתן אחר שישאל העני ' *שיל*

ז' שיתן לו פחות מן הראוי ' אבל בסבר פנים יפות ' *שיל*

ח' שיתן לו בעצב. ולעולם יתנולגל אדם בצער ' ולא ישליך עצמו על הבריות ' ואמרו חכמים עשה שבתך חול *שיל*

ואל תצטרך לבריות ' ומוטב לפשט ועור בהמות ' ולא יאמר אדם לבריות פרנסוני וגדוגי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי קורות וכו' וכא היו רוצים לשאול מן הבריות ' וכל זמי שנצרך לצדקה וציער עצמו וחיה חי צער ולא הטרחה עצמו על בני אדם ' כטוח שיפרנס אחרים משלו ' ועל זה נאמר ברוך הנבר אשר יבטח בה ' *שיל*

המורה יספר לתלמידים על רבי חנינה בן דוסה

הצופה לשלחן אחרים עולם הושך בעדו ' *תעון*

מח להלות לעני ^{בית} . שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וכו' ומצוה זו גדולה מן הצדקה כי השואל כבר נצרך לצדקה וזה עדין לא הגיע למדה זו וכשאנחנו מלוין אותו מונעים אותו ליפול ולהגיע למדה זו . וכשאדם תובע חובו ממנו לא יכלימו ולא יפחידו בזמן שיודע שאין לוי

המורה יספר לתלמידים על מעלת עזרת בני אדם זה לזה כמו חברת הכי"ח

המציא מעות לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא והי' יענה

מט לתמוך ביד יתומים ולמנות . חייב אדם להזהר ביתומים ולמנות. שנאמר כל אמנה ויתום לא תענון . מפני שנפש שפלה למאד ורוחם נמוכה ועד אימתי נקראים יתומים ולמנות עד שלא יהיו צריכין לאדם להסמך עליו לאמנן ולהמפל בהן . ואפילו אמנותו של מלך ויתומיו

^{אנחנו} מוזהרים ^{אנו} עליהן . והיאך נוהגין עמהן ? לא ידבר איהם קשות ולא יכאיב לבם . וינהג עמהם בכבוד ויחוס על ממונם וצוה הנביא עליהם כאומרו עשו משפט שפטו יתום ריבו אמנה .

המורה יספר לתלמידים ספור אייהו התשבי והצרפתית .

אזכור אנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה .

נ עזוב תעזוב עמו

מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רוכצת תחת משאה . מצוה לפרוק מעליה . ואחר שיפרוק לא יניח חבירו נכהל וילך לו לא אם רצה חבירו להחזיר המשא יקים עמו . ויטעון המשא על הבהמה . וכן ראוי לפרוק המשא מעל חבירו . וידע אדם שאמרו חכמים כל המדות בטלו ומדה כנגד מדה לא בטלה .

המורה יספר לתלמידים מעשה
הנמלה עם היונה

שלה לחמך על פני המים
כי ברוב הימים תמצאנו

יטב

נא להוכיח את חבירו בפניו

כשיחטא איש לאיש רא ישטמנו וישתוק כי
זה דרך רשעים הוא לא צריך להודיעו
ולומר לו למה עשית לי כך וכך ואם חבירו
חזר ובקש ממנו מהילה צריך למחול לו
הרואה חבירו שהלך בדרך מעוקל מצוה
עליו להוכיחו ולהחזירו למושב שנאמר הוכח
תוכיח את עמיתך אבל המוכיח יוכיח בינו
לבין חבירו בסתר וידבר לו בנחת ואסור
דהכלימו ויזהר אדם שלא להכלים את חבירו
וכל שכן להלבין פניו ברבים ועל האדם
לידע כמה הוא צער הלבנת פנים ברבים
וכן לא יכנה חבירו בשם שהוא בוש ממנו

המורה יספר לתל" הוכחת אבימלך ויצחק

טובה תוכחת מגולה מאהבה נסתרת

נב לא תקום ולא תטור

הנוקם מהחירו והנוטר לו עובר בלא תעשה
שנאמר לא תקום ולא תטור כיצד היא
הנקימה אמר לו חבירו השאילני קרדומך
אמר לו איני משאילך כמחר נצרך לשאול
הוא ממנו אומר לו חבירו איני משאילך
כדרך שלא השאתני אמש אתה הרי זה
חבירו נוקם

ולעולם יהי אדם מעביר על מדותיו ולא ינמל
כאשר נמלוהו בני אדם הנטירה כיצד
אמר לחבירו השאילני שלחן זה ולא רצה
חבירו להשאילו לימים בא חבירו לשאול אמר
לו הא לך הריני משאילך ואיני כמותך
לא אשלם לך כמעשך ומראה לו שהוא נוטר
בלבו את הדבר וזוכרו והנוטר בא לידי
נקימה לפיכך נצטווה האדם למחות עון
חבירו מלבו וכוזה יתקיים ישוב הארץ ומשאם
ומתנם של בני אדם זה עם זה

המורה יספר לתלמידים ספור חנה ופנינה

שכל אדם חאריך אפו ותפארתו

עבור על פשע

נוסח

פרק ו

מאכלות אסורות

נג

דיני מאכלות אסורות ארוכים הם ביותר ועל האדם לשמוע דברי חכמים שכבר סדרו וידעו דיניהם והבהמות והחיות והעופות הטהורים אינם מותרים באכילה עד שישהטו על סדר דיני השחיטה דיני השחיטה היא כדו לידע מי היא הנבלה ומי היא הטרפה ומה הם החולאים בבהמה שמביאים אותה לכלל נבלה וטרפה וכיצד דינם ופרטיהם וכן לידע באי זה מקום מן הבהמה שוחטין וכמה שיעור השחיטה ובאי זה דבר שוחטין וכיצד שוחטין ומה הם הדכריב המפסידים את השחיטה ומי הוא השוחט הרי כל אי הם מעניין השחיטה וכל בשר שלא נשהט על סדר השחיטה ושגא נתבשל ולא נתקן כדינו הרי הוא אסור לאכול.

המורה יספר לתלמידים ספור שאול ומחנהו במלחמה שאכלו על הדם.

זבה רשעים תועבה.

סימני חיה ועוף

נד

לידע הסימנים המכדילין בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאוכלם ובין שאין מותר לאוכלם שנאמר להכדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל.

סימני בהמה וחיה הם שנים מפרסת פרסה ומעלת גרה והוא עד שיהיו שני הסימנים כאחד כל בהמה וחיה שדיא מעלת גרה אין לה שנים בלחי העריון וכל בהמה שהיא מעלת גרה הרי היא מפרסת פרסה הוץ מן הגמל וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה היא מעלת גרה הוץ מן החזיר שלשה מיני בהמה הם טהורים השור והשה והעז ושבעה מיני חיה הם טהורים: איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר והם מעלים גרה ומפריסים פרסה לפיכך מותרים הם לאוכל עופות הטמאים ארבעה ועשרים הם: נשר פרס עזנייה דאה אייה ואייה מין אחר עורב ועורב מין אחר (זרויר) יענה תקמס שחף נץ נץ מין אחר (שרנקה) כוס שלך ינשוף תנשמת קאת רחמה חסידה

אנפה ' אנפה מין אחר ' ודוכיפת ' ועטלף .
רוב העופות הטמאים הם דורסים ואוכלים .

המורה יספר לתלמידים על הבריות
שבאו לתיבת נח .

כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו .

נה המשך

סימני דגים השחורים הם שנים והם הסנפיר
שתשוה בו הדגה והקשקשת והיא
הרבוקה בכל גופה . מינים רבים מהשרצים
נוכרו בתורה : שרץ העוף הוא ממין הזכוב
והצרעה ' והדבורה ' שרץ הארץ הוא ממין
הנחש ' והעקרב ' והתפשית ' שרץ המים הוא
כל מין במים שאינו דג כמו הצפרדע וכו' .
הרמשים הם ממין הרמה והתולעה וכו' .
שמונה שרצים נוכרו בתורה והם : החולד '
והעכבר ' והצב ' והאנקה ' והכה ' והלטאה '
והחומט ' והתנשמת ' .

אסרה תורה לאוכל הדם שנאמר לא תאכל
הנפש עם הבשר ' ונאמר כי הדם הוא הנפש ' .

המורה יספר לתלמידים על עלילות הדם
שעברו על ישראל בימי הבינים .

והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'

נו גדולים מעשי ה'

בריות מינים ממינים שונים ומעשים כמאד
מאד נפלאים ברא ועשה ה' בעולמו .
והנגלות לנו מחלקי הטבע (והם : הדומם '
הצומח ' והחי בלתי מדבר ' והחי המדבר .
כפי חכמינו ז"ל) אינם אלא מעט מהרבה
המעשים והבריות הנפלאות והנסתרות שאצר
הבורא באוצרו שאין לו לא קץ ולא תכלית
ובהנגלות לנו גם כן אך חזות לנו בתוארם '
במפעלם ' ובהנהגתם ' אבל סודם ותכונתם
כמוסים הם אצל בוראם אשר הפליא ופלא .
ואנב ספורינו על החיות והבהמות והעופות
הנוכרים בתורה נזכיר בזה איזה בריות
משונות כפי חזות ענינו :

יש מין עלוקה שתגדיל במים ואחר זמן קצוב
נהפכת ותהיה כמין יתוש (נמלה פורחת

בלשון התלמוד ובערבי בק) . יש מין נחש
 במדבר ' כחלק החם מכדור הארץ ' שיש לו
 פעמונים בזנבו ' וקול לכתו נשמע למרחוק .
 לויתן הוא מין דג גדול מאד אשר ברא ה'
 לשחק בימים הגדולים . (כאלין)

יש מיני קופים באמריקה התחתונה שקומתם
 דומה לקומת האדם .

תולעת המשי היא בתחלה תולעת שאורגת על
 גבה את המשי אבל בסוף אריגתה היא יוצאת
 מן המשי ונהפכת בצורת שרץ העוף ופורחת .
 ויש מין היה במדבר ' שיש לה כים לתחת
 בטנה ובה מנחת את ילדיה והולכת .

ויש מין שרץ במדבר ' בארץ ציה ' שגופו
 מודד כמה וכמה אמות (א תמסאה בערבי
 והיא הלטאה הנזכרת בתורה כפי חכמי
 הטבע) וכו' וכו' .

המורה מלמד לתלמידים מזמור ברכי נפשי
 בכוונה ובדקדוק .

מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשיתה
 מלאה הארץ קנייך .

למול את הבן ליום שמיני לילידתו שנאמר
 וכיום השמיני ימול בשר ערלתו ' ומצוה על
 האב למול את בנו ' גדולה המילה שלא
 נקרא אברהם אבינו ע"ה שלם עד שמל ' .
 שנאמר התהלך לפני והיה תמים ואתנה
 בריתי ביני ובייך ' ולפיכך נקראת המילה
 בריתו של אברהם ' בימי הגלות היוונים
 והרומיים הרבה פעמים גזרו על ישראל לבטל
 שבת וראש חדש ומילה ' וזה מפני שהשבת
 והמילה הם מצות שמצטיין בהן ישראל
 וראש חדש בשביל שיתבלבלו דעתם ולא
 ידעו לעבר את החדש ' ובין כך ובין כך לא
 ידעו לתקן את המועדים והימים טובים .
 אבל כל הגזרות לא עלתה ביד האויב וישראל
 שמרו החקים האואף כי ננעה הגזירה א נפשם .

המורה יספר לתלמידים על יהושע בהמולו
 לישראל בעת שנכנסו לארץ .

הזהרו בכני עניים שמהם תצא תורה

נח להתרחק מהסכנה

מצות עשה לעשות אדם מעקה לגנו' שנאמר
ועשית מעקה לגנך' ונאמר ולא תשים דמים
בכיתך' (והוא שיהיה בית דירה) אחד
הגג ואחד כל מקום שיש בו סכנה' וראוי
שיפול בו אדם וימות' צריך לעשות לו מעקה
כגון באר ברשותו' בין שיש בו מים' בין
שאין בו מים חייב לעשות לו חוליה או
לעשות לו כסוי' כדי שלא יפול בו אדם'
וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות' מצות
עשה להסירו וכהשמר ממנו' ולהזהר בדבר
זה יפה יפה' ואמר הכתוב רק השמר לך
ושמור נפשך מאוד' לפיכך יזהר אדם בכל
דבר שיש בו סכנה כגון שלא לעבור תחת
קיר נטוי או על גשר רעוע' או בנהר שוטף
וכיוצא בזה'

ואמרו חכמים במקום סכנה א תעמוד'
ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים
לידי סכנה עובר בלא תשים דמים בכיתך'

המורה יספר לתלמידים ספור יפתח הגלעדי

הסומך על הנס אין עושים לו נס

פרק ז

נש לא תרצה

והיא מכלל עשרת הדברות. כשאדם נתחייב
ממונ לחבירו נותן לו כפי הדין ונפטר
ממנו אבל באבוד הנפש אינו כן לפי שהוא
קלקול שאין לו תקנה' ודם הנאבד ודם
זרעו תלויין בהרוצח עד סוף כל העולם.
ובהריגת קין את הבל אמר ה' קול דמי
אחיך צועקים אלי מן האדמה' ולא אמר דם
אחיך לא דמי אחיך' ר"ל דמו ודם זרעו'
ואמר צועקים אלי' ר"ל דם הנשפך צועק
ואונן עד שהוא מפרסם את רוצחו'

האדם נברא יחידי ונבחר בכריות ה" על פני
תכל' וכל אדם ואדם יחידי הוא ברוחו
ובדעתו ובצורתו' כי הננו רואים שאין כל
אחד דומה לחבירו בתכלית הדמות בפרצופו
ובדעתו' וכל באי עולם הם נבראו בצורת
אדם הראשון' וראוי לקרא לכל אדם עולם
קטן. לפיכך כל המאבד נפש אחת בזדון
מעלים עליו באו אבד עולם מלא

אמרו רז"ל בא וראה מעשי ה' מלך בשר ודם
טובע כספים במטבעו. וכולם דומים זה לזה
ומלך המלכים הק"ב בה ברא כל באי עולם
במטבעו של אדם הראשון. ואין אחד דומה
להבירו. ולפיכך יכול כל אדם לאמר
העולם נברא בשבילי.

צויתה התורה להבדיל ערי מקלט לינוס
בהם הרוצה בשגנה * (בזמן המקדש)
ואסור גם כן לחבול בהבירו. להכותו. או
לצערו. וליסרו בגופו ולהביאו במצור
ובמצוק. וכן אסור לחבול בעצמו. ולצער
גופו. ועל האדם שלא לשכח את קונו שקנה
גופו ונשמתו.

המורה יספר לתלמידים ספור פילגש בגבעה
4 תהרש על רעך רעה. והוא יושב לבטח
אתך.

ס דין אמת

אין בית דין דנים כאומד הדעת. לא על פי עדים
וכראיה ברורה. וכדיני נפשות היו הסנהדרין
בעינין ומדקדקים בדין הנתבע לעונש שמה

יש צד לנקותו) ואין הכרת פנים בדין לא
לישא פני דל. ולא להדר פני גדול. כגון
שבאו לדין אחד גדול ואחד הדיוט אסור לדין
לשאל בשלום הגדול. ולכבדו כדי שלא
יסתתמו טענות חבירו.

ואמרו באבות הוו מתונין בדין. ר"ל לחקור
ולדרוש ולדקדק היטב בדין. ואסור
לדין לשמוע דברי אחד מבעלי דינים קודם
שיבא חבירו. או שלא בפני חבירו. שנאמר
שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק. וכל שאפשר
לעשות פשרה בין בעלי הדין הרי זה משובח.
ועל זה נאמר משפט שרום שפטו בשעריכם.
איזהו משפט עם שלום זו פשרה.

בעלי דין יהיו שניהם עומדים בדין. ואם רצו
בית דין להושיב את שניהם מושיבין. ולא
ישב אחד למעלה ואחד למטה. לא זה בצד
זה. ובשעת גמר הדין שניהם עומדין.

המורה יספר לתלמידים על שתי הנשים
שבאו אצל שלמה המלך לדין.

א תדין את חבירך עד שתגיע למקומו.

סא שלא לקחת שוחד

לא תקח שוחד • אין צ"ל לעות את הדין •
 לא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב
 אסור • ואמר הכתוב השוחד יעור עיני
 חכמים ויסלף דברי צדיקים • וכשם שהלוקח
 עובר • כך הנותן עובר • שנאמר ולפני עור
 לא תתן מכשול • וגם שוחד של דברים אסור •
 אמרו חכמים ז"ל לעולם יראה דיין עצמו כאלו
 חרב מונחת לו על צוארו וכן אמר הכתוב
 אלהים נצב בעדת א • ולא הים הוא המשפט •
 וכל דיין שרן דין אמת כאלו קיים את העולם
 שאין העולם עומד לא על האמת •

המורה יספר לתלמידים מעשה

רבי שמעון בן שטח בדין

על שרשה דברים העולם עומד על הדין ועל
 האמת ועל השלום

סב עדות

מצוה להעיד בבית דין ככל עדות שאדם
 יודע • בין בעדות שיחייב בה את הכירו •
 בין בעדות שיזכהו בה • שנאמר והוא עד

או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו • אין
 חותכין דין על פי עד אחד • לא דיני ממנות
 ולא דיני נפשות • שנאמר לא יקום עד אחד
 באיש לכל עון ולכל חטאת • מי שהעיד
 בשקר ונודע בעדים שהעיד בשקר זה הוא
 שנקרא עד זומם • ומצות עשה לעשות לו כמה
 שרצה לעשות בעדותו להכירו (כך) היה
 הדין בישראל) כגון שנים שהעידו ואמרו
 במזרה הבירה הרג זה את הנפש בשעה
 פלונית וכאו שנים ואמרו להם במערב הבירה
 הייתם עמנו בעת הזאת • ונודע הדבר כי
 דברי עדים האחרונים אמת הוא אם אי אפשר
 שהעומד במערב הבירה רואה מה שבמזרה
 הבירה • הרי העדים הראשונים עדים זוממים •
 המורה יספר לתלמידים על ספור המרגלים

שפת אמת תכון לעד וכו' •

פרק ח

סג קדוש החדש

לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בבית דין
בלבד * שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים
ראשון הוא לכם לחדשי השנה. (בזמן המקדש)
חדשי השנה בישראל הם חדשי הלבנה *
והשנים שאנחנו מחשבים הם שני החמה *
ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה קרוב
מאחד עשר יום * לפיכך כשיתקבץ מן
התוספת הזאת כמו שלשים יום או פחות מעט
או יותר מעט * מוסיפין חדש אחד ועושין
אותה השנה שלשה עשר חדש * והיא הנקראת
שנה מעוברת *

הלבנה נסתרת בכל חדש כמו שני ימים * או
פחות או יותר מעט * כמו יום אחד קודם
שתדבק בשמש בסוף החדש * וכמו יום אחד
אחר שתדבק בשמש ותראה במערב בערב *
ובליל שתראה במערב אחר שנסתרה * הוא
תחלת החדש * ומונין מאותו היום תשעה
ועשרים יום * ואם יראה הירח אחר זה ליל
שלשים * יהיה יום שלשים ראש החדש * ואם
לא יראה יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים *

ויום שלשים נחשב לחדש שעבר *
ואין נזקקים לירח כליל אחד ושלשים בין
שנראה בין שלא נראה * שאין לך חדש
לבנה יותר על שלשים יום * חדש שיהיה
תשעה ועשרים ויראה הירח כליל שלשים *
נקרא חסר * ואם לא יראה הירח ויהיה החדש
שעבר שלשים יום נקרא מלא * ירח שנראה
כליל שלשים נקרא ירח שנראה בזמנו * ואם
לא נראה כליל שלשים ונראה כליל אחד
ושלשים נקרא ירח שנראה כליל עבורו *

דיני ראיות הירח וקדוש החדש היתה מסורה
לבית דין בלבד בירושלים * והם היו
מחשבים ומדקדקים עד שידעו אם אפשר
שנראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים * או
אי אפשר * והיו דורשים וחוקרים את העדים
שראו את החדש אם אפשר כי ראיתם אמת
לפי החשבון אם לא * ולפי זה היו מקדשים
החדש ומחשבים את המועדות *

שנה מעוברת היא שנה שמוסיפין בה חדש
כמו שאמרנו ואין מוסיפין לעולם אא אדר *
ועושין שני אדרין * אדר ראשון ואדר שני *
ומוסיפין זה החדש מפני זמן האביב * כדי

שיהא הפסח באותו זמן ' והוא שיהיה בחדש
 האביב ואמר הכתוב שמור את חדש האביב
 והוא ניסן ' ולולגי הוספת החדש הזה ' הפסח
 היה בא פעמים בקיץ ' ופעמים בחורף ' וכן
 כל המועדות היו מתחלפין ' והלל הנשיא
 בסנהדרין הקביע את עבור החדש על פי
 החשבון כמו שאנחנו חושבים בזמן הזה ' כי
 לא יש עוד יכולת לישראל לקיים מצות ראיה '
 שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא
 שלש מאות וחמש וששים יום ושש שעות ' ויש
 מהם שאומרים שהוא פחות משש שעות '
 ארבע תקופות יש בשנה : והם קיץ ' וחורף '
 ואביב ' ואסוף '

המורה יספר לתלמידים על ראית
 החמש בזמן המקדש '

השמים מכפרים כבוד א' ומעשה ידיו
 מגיד הרקיע .

מקדש

סד

ישראל במדבר עשו משכן ' ושנכנסו לארץ

העמידו המשכן ארבעה עשרה שנה בגלגל '
 וכשבאו לשילה בנו מזבח ' ועמד שלש מאות
 ותשעה וששים שנה ' וכשמת עלי בנו מקדש
 בנוב ' וכשמת שמואל באו לגבעון ' ובנו שם
 מקדש ' וימי נוב וגבעון הם שבעה וחמשים
 שנה ' ואחר מקדש גבעון בנה שלמה בית
 המקדש בירושלים '

מקום בית המקדש בירושלים הוא בהר
 המוריה והוא מקום שעקד אברהם אבינו
 את יצחק ע"ה ' ובנין שבנה שלמה מפורש
 במלכים ואנשי בית שני נשכנו בימי עזרה
 הסופר בנוהו כבנין שלמה

עיקר הבית הוא ההיכל ' והוא נעשה
 משלשה מקומות (א) הקודש ולפנים ממנו
 (ב) קודש הקדשים ולפני הקודש (ג) האולם .
 סביב להיכל היו העזרות . והם עזרת הכהנים
 ועזרת ישראל ' ועזרת נשים ' וסביב להם החיל
 והוא חומת העזרות . וסביבו הר הבית ' וסביבו
 חומה ' המזבח והכבש מקומם לפני
 האולם משוך לדרום ' בתוך הקודש היו מזבח
 הקטורת ' והמנורה ' והשקח '

ואבן היתה בקודש הקדשים במערכו ועליה
 היה מונח הארון ' ולפניו צנצנת המן ומטה

אהרן * אין אדם נכנס לבית קודש הקדשים
אלא כהן גדול בלבד ביום הכפורים בשעת
העבודה בלבד. ההיכל שבנו אנשי הגולה היה
מאה אמה על מאה אמה על רוב מאה אמה *
והר הבית היה המש מאות אמה על המש
מאות אמה * והמש שערים היו בחומתו
בסביבו וכל עזרה היו לה שבעה שערים
ודלתותם היו מצופים זהב מזוקק * בעזרות היו
לשכאות * שהיו משמשים לצרכי מקדש *
והסנהדרין היו יושבים בלשכת הגזית. המקדש
כלו לא היה במישור לא במעלה להר *
הכהנים היו שומרים את המקדש בארבעה
ועשרים משמר * והלויים היו אומרים
שיר * מנגנים על הדוכן בארבעה ועשרים
משמר *
מעלות הכהנים הם כהן הדיוט * ראש בית
אב * ראש משמר * גזבר * אמרכל *
קתיקול * סגן * משוח מלחמה * כהן גדול * כהן
גדול היה נמשה בשמן המשהה * עבודת יום
הכפורים במקדש היתה עבודה נפלאה
ונוראה ועליה אמר הפיטן אשרי עין ראתה
כל אלה *

המורה יספר לתלמידים על בית
המקדש ועל כליו

כל מי שלא ראה בנין בית המקדש
לא ראה בנין מפואר מעולם

סנהדרין סה

סנהדרין * בית דין הגדול היה בירושלים בזמן
בית המקדש ומקומו היה בלשכת
הגזית * והוא הנקרא סנהדרין גדולה * ומנין
הסנהדרין הם אחד ושבעים שנאמר אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל ומשה רבינו היה
על נביהם (א) *

הגדול בחכמה היו מושיבין אותו בראש. ונקרא
ראש של הסנהדרין * ונקרא נשיא * והגדול
שאחריו מושיבין אותו משנה * ונקרא אב בית
דין * והיו יושבין כמו חצי גורן בעגול * כדי
שיהיו הנשיא ואב בית דין רואין את כולם *
ועוד היו מעמידין שני בתי דינין * של שלשה
ועשרים * שלשה ועשרים * אחד על פתח

(א) סנהדרין באה ממלת SENAT * ומשמעה

ראשי הדור

העזרה ' ואחד על פתח הר הבית ' וכך עיר
ועיר בישראל היה בה סנהדרין קטנה ' ומניין
שלשה ועשרים ' אין היו מעמידין בסנהדרין
לא אנשים חכמים ונבונים ' מופלגים בחכמת
התורה ' ובעלי דעה מרובה ' ויודעים שאר
חכמות ' כגון רפואה ' והשבון ' ויודעים
לשונות ותקופות וכו' וכו' ' ומיוחסים ' ואין
היו מעמידין בסנהדרין זקן מופלג ביותר '
ולא מי שאין לו בנים ' לפי מי שיש לו בנים
יהי רחמן '

בימנינו זה יש בקהלות ישראל בית דין של
שלשה ונקראים דיינים ' הדיינים צריך
להיות בהם שבעה מעלות או ' והם חכמה '
ענוה ' יראה ' שנאת ממון ' אהבת האמת '
ואהבת הבריות ' ובעלי שם טוב '

המורה יספר לתלמידים על עצת

יתרו למשה רבינו '

בישישים חכמה ואורך ימים תבונה '

قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ
visible fragment from bookbinding

قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ
visible fragment from bookbinding

